

Vyjádření DILIA k článkům v MF Dnes

V reakci na články v MF Dnes ze dnů 29. 4. a 4. 5. tohoto roku za DILIA uveřejňuji následující vyjádření:

V citovaných článcích je pojednáno téma tzv. odměny za půjčování děl v knihovnách. A toto téma je pak dáno do souvislosti s evidencí autorů a jejich děl u kolektivního správce, zde jmenovitě DILIA.

V obou článcích je i z důvodu poměrné složitosti problematiky odměny za půjčování a kolektivní správy značná spousta nepřesností, které se v následujících bodech pokusím uvést na pravou míru.

Základem pro pochopení uvedené problematiky je fakt, že odměna za půjčování je v českém právním řádu koncipována jako odměna, která má autorům kompenzovat zakotvení práva na půjčování ve veřejných knihovnách v § 37 autorského zákona coby výjimky z jeho výlučných práv. Stručně řečeno, je to kompenzace za to, že knihovny ze zákona získávají právo díla půjčovat i bez souhlasu autorů.

Nejedná se tedy o autorskou tantiému, což je podílová odměna, kterou si autor sjednává v ostatních případech užití jeho díla (zejména při jeho vydání, prodeji, zfilmování atd.) s nakladatelem, resp. uživatelem jeho díla.

Odměna za půjčování je jednak odměnou neadresnou, paušální (nevztahuje se k půjčení konkrétního díla konkrétního autora), jednak je odměnou, kterou za autory v rámci povinné kolektivní správy vybírá příslušný kolektivní správce.

Je tomu tak proto, že je nepředstavitelné, aby na jedné straně knihovny musely vyjednávat licenční podmínky s jednotlivými autory a naopak, aby jednotliví autoři ošetřovali svá práva vůči jednotlivým knihovnám pro každé dílo zvlášť. Tuto alternativu odměny za půjčování, tj. licenční model, si v současné době z důvodu jeho nerealizovatelnosti snad nepřeje nikdo, ani knihovny, ani autoři, ani kolektivní správci, coby jejich zástupci.

Obecnou nevýhodou systému tzv. „náhradních odměn“, tj. kompenzačních odměn, je jejich paušálnost a neadresnost. Proto je jich v českém autorském zákoně jako šafránu a jejich využití je omezeno na oblasti, kde se práva autorů individuálně vypořádávat zkrátka nedají. Tyto odměny totiž nejsou vázány na jednotlivá užití děl, ale jedná se o paušální částky, které odměny vybírající kolektivní správce rozděluje mezi autory, které zastupuje a sdružuje, způsobem, který si sami určí, a to samozřejmě vždy na základě objektivních kritérií.

V případě odměny za půjčování, o kterou v daném případě jde, je aktuálně tímto kritériem evidence autorů a jejich děl u kolektivního správce a statistika půjčování.

Pro lepší náhled do problematiky nyní uvedu několik čísel:

- Odměna za půjčování je v českém AZ stanovena coby 0,50 Kč za jednu absenční výpůjčku.
- Odměnu vyjádřenou paušální částkou vyplácí 1x ročně prostřednictvím Národní knihovny ČR (NK) český stát.
- V letech 2007-2010 se ročně jednalo o cca 40-50 milionů výpůjček.
- DILIA v průměru pro autory inkasovala 15 milionů Kč ročně.
- DILIA eviduje necelých 3,5 tisíce autorů
- DILIA ročně zpracovává přes 20 tisíc ohlášek děl, za období 2007-2010 narostl počet autorů evidovaných v KS o více než 600 autorů, od roku 2003 došlo k téměř zdvojnásobení počtu zastupovaných (v 2003 - 1.898 autorů).

V zájmu ještě spravedlivějšího rozúčtování uvedených odměn bude DILIA odměny od tohoto roku rozúčtovávat na základě rozsáhlých statistik půjčování v knihovnách, na kterých se dohodla s NK.

V rámci těchto statistik zpracuje data o cca 4 milionech uskutečněných výpůjčkách.

Za těmito poněkud suchými čísly je třeba ale vidět fakt, že DILIA musí v daném objemu data zpracovat, tedy napárovat data o výpůjčkách od knihoven na svou databázi autorů a děl, peníze na základě kritérií daných Rozúčtovacím řádem DILIA mezi autory rozdělit a konečně jim tyto odměny vyposlat.

S ohledem na to, že odměna za půjčování je jen jednou z oblastí, kterou DILIA spravuje a autoři slovesných a vědeckých děl jsou jen jedním „typem“ autorů, jejichž práva má na starosti, je snad zřejmé, že se nejedná o záležitost nikterak banální, jak z obou článků vyplývá.

Konečně je třeba zdůraznit, že DILIA mezi autory rozúčtovává veškeré inkasované odměny, z odměn si strhává pouze reálné náklady na výše uvedené činnosti související se jejich inkasováním a rozdělováním, v letech 2007-2010 se tyto náklady pohybovaly ve výši 10-15 %.

Ze zákona je DILIA povinna tvořit rezervní fond, který slouží výhradně k uspokojení nároků autorů, kteří se do DILIA nově evidují.

Z výše uvedeného snad srozumitelně vyplývá, že při výkonu kolektivní správy neadresných odměn se kolektivní správce, který má snahu jednat jako dobrý hospodář, snaží vybalancovat na jedné straně požadavek na co největší přesnost a spravedlnost rozúčtování, na druhé straně jeho realizovatelnost, efektivitu a náklady.

Z toho důvodu je také v autorském zákoně zakotvena povinnost vypořádat práva autorů, kteří jsou kolektivním správcem zastoupeni, resp. kteří jsou u něj evidováni. Kolektivní správce může logicky vypořádat pouze práva těch autorů, o kterých ví, od kterých má údaje a konečně, kteří jej o to požádali.

Právo autora na odměnu, jak plyne již z jeho označení, je autorovým právem, nikoli povinností. Kolektivní správce tedy může a má autory o jejich právech informovat, může a má evidenci autorů a jejich děl propagovat, ale v žádném případě nemůže autorova práva bez jeho vůle (zhmotněného do příslušného právního úkonu vůči kolektivnímu správci) vykonávat.

Co se týká celé oblasti povinné správy, autor, který chce své právo vůči kolektivnímu správci uplatnit, musí udělat jedinou věc: dát mu na vědomí „já jsem tu, existuji, jsem autor, toto jsou má díla a chci své odměny!“. Toto vyjádření je logicky v praxi kolektivních správců formalizováno do podoby formulářů, případně jiných dokumentů, ve kterých požaduje pro praxi nezbytné údaje, jako kontakty, čísla účtů apod.

Bez tohoto aktu a těchto údajů kolektivní správce práva autora zkrátka spravovat prakticky nemůže.

V praxi DILIA jde o jeden podpis (smlouvy nebo přihlášky k evidenci) a tzv. „ohlášení“ děl, tj. soupis všech vydaných děl. Tímto aktem je autor v DILIA evidován a o vše další (evidence užití děl, inkasa, výplaty odměn atd.) se bez dalšího stará DILIA.

DILIA coby kolektivní správce nemá přístup k zvláštním zdrojům informací, přístup do registru evidence obyvatel atp., aby mohla veškeré autory dohledávat a oslovovat. **DILIA ale samozřejmě coby subjekt činný v kulturní oblasti sleduje vývoj v segmentech, které se jí týkají (tj. literatura, divadlo, audiovizuální a scénická hudba), je aktivní co do propagace svého předmětu činnosti, jak o tom vypovídá její účast na všech odborných konferencích a seminářích i na příslušných výstavách, kooperuje s příslušnými uměleckými sdruženími a svazy, samozřejmostí jsou podrobné informace na vlastním webu (www.dilia.cz).**

Nicméně v zájmu zachování rozumných nákladů a efektivity své činnosti skutečně není ze strany DILIA možné realizovat adresné oslovování všech autorů. A pokud jde o oslovování jen některých: to má DILIA skutečně dělat nějaký filtr a oslovovat jen „zasloužilé umělce“? Kdo bude garantem kritérií této „zasloužilosti“?

Osobně se domnívám, že neadresná propagace je v daném případě jediným správným řešením.

Koneckonců majetková autorská práva, jak ostatně vyplývá již z jejich názvu, jsou majetkem jako cokoli jiného a ve svobodné společnosti je dobrým zvykem, že péče o vlastní majetek je výsostným právem každého člověka. A jak vyplývá z počtu v kolektivní správě DILIA evidovaných autorů a jejich děl, pozice DILIA rozhodně není v autorské obci žádnou neznámou a autoři tedy dobře vědí, jak se o svá práva, která ze zákona spravuje DILIA, starat.

Na závěr nemohu neučinit jednu poznámku směrem k nakladatelům, o kterých jsem se v tomto vyjádření dosud záměrně nezmiňoval, protože se můj dosavadní výklad primárně týkal práva na odměnu za půjčování, která je v koncepci českého autorského zákona přiznána pouze autorovi, nikoli nakladateli. Nicméně dva zástupci nakladatelské obce jsou v člancích MF Dnes citováni a o činnosti DILIA se poměrně nevybíravě vyjadřují, nemohu tedy vztah DILIA a nakladatelské obce nezmínit.

DILIA v rámci povinné kolektivní správy spravuje jediné právo nakladatele, které mu podle českého autorského zákona přísluší (srov. § 87 autorského zákona). Pro jeho vypořádání platí naprosto stejná

pravidla jako pro autory, tj. jediná povinnost vůči DILIA: evidovat se, ohlásit svá díla. Velká část nakladatelů, kteří jsou sami sobě dobrými hospodáři o tomto právu ví, v DILIA jsou evidováni a odměnu inkasují. Tito nakladatelé tedy jistě o kolektivní správě vykonávané DILIA a způsobu, jakým tak činí, vědí. Jak jsem již uvedl výše, DILIA svou činnost také v této oblasti pravidelně propaguje.

Vyjádření, která byla z úst zástupců nakladatelů v obou článcích citována, tedy vyjadřují buď jejich neznalost dané oblasti (pak platí má slova výše o dobrém hospodáři), nebo záměrné poškozují jméno DILIA, což obhájce práv autorů, což cosi o vztahu těchto nakladatelů k autorům vypovídá.

Snad se mi podařilo obsah obou článků, které nelze nazvat jinak než dezinformací, doplnit o chybějící údaje a problematiku odměny za půjčování a praxi DILIA v této oblasti poněkud osvětlit.

V Praze, 5. 5. 2010

Jan Barták

ředitel kolektivní správy DILIA